

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 11.

Onsdagen den 15 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 60, angående inrättande av en statens kriminaltekniska anstalt m. m.;

nr 73, angående elektrifiering av banan Långsele—Boden;

nr 80, angående understöd åt privatflyget; samt

nr 81, angående medgivande av extra statsbidrag åt stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister till bestridande av vissa kostnader i samband med anordnande av en alkoholistanstalt å kronoegendomen Dagöholm.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Forslund**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Herlitz*' fråga om allmänna föreskrifter angående *politices magistrars behörighet till statstjänster*, erhöll ordet och anförde: Herr *Herlitz* har till mig riktat följande fråga. »Har herr statsrådet för avsikt att, i samråd med de övriga departementschefer, på vilkas beredning frågan kan ankomma, föranstalta om att allmänna föreskrifter om den behörighet att bekläda statstjänster, som skall tillkomma *politices magistrar*, med det snaraste bliva meddelade?»

Önskemålet att bereda dem, som avlagt statsvetenskaplig examen, möjlighet att vinna anställning vid statliga verk har redan i viss utsträckning beaktats vid utfärdandet av instruktionsföreskrifter under de senaste åren. Så har skett beträffande länsstyrelserna, där statsvetenskaplig juridisk examen enligt kungörelsen den 19 november 1937 medför kompetens till samtliga högre tjänster vid landskontor.

Frågan i vad mån tillkomsten av statsvetenskaplig examen påkallar ändringar av gällande kompetensbestämmelser inom statsförvaltningen har vidare upptagits till en mera allmän granskning. Föregående höst vidtogos sålunda inom justitiedepartementet förberedande åtgärder i syfte att åstadkomma en allmän revision av föreskrifterna rörande kompetensfordringar inom den centrala statsförvaltningen. Som en fortsättning av detta arbete ålades vissa av de centrala ämbetsverken den 25 januari i år att före den 1 mars inkomma med yttranden angående behovet av ändrade föreskrifter.

Regeringen har för avsikt att sedan nu nämnda yttranden inkommit pröva på vad sätt önskemålet att låta statsvetenskaplig examen i ökad utsträckning medföra kompetens för vinnande av anställning vid statens verk bör realiseras.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar han givit, och jag vill också uttrycka min glädje över att saken nu tagits upp och att man inom en icke alltför avlägsen framtid kan vänta, att bestämmelser bliva meddelade.

Kanske det tillåtes mig att härtill foga ett beklagande av att frågan icke tidigare har avgjorts. Det är ju snart fyra år sedan bestämmelser meddelades

Ang. politices magistrars behörighet till statstjänster. (Forts.)
 om den nya examen, vilken man väntade skulle komma till mycket vidsträckt användning i statsförvaltningen. Från regeringshåll har emellertid icke givits något besked — bortsett från några små detaljer, som herr statsrådet vidrörde — om i vilken utsträckning den skall kunna begagnas. Under förarbetena yppades olika meningar på en del punkter. Under dessa förhållanden har det bland de många, som berett sig till examen, och de ännu flera, som funderat på att göra det, rått en synnerligen stor ovisshet och villrådighet om vad de ha att rätta sig efter. Jag har ofta varit utsatt för frågor därom, men jag har icke kunnat ge annat svar än att vi, trots de många påstötningar, som gjorts, endast ha att vänta på vad regeringen kan komma att göra. Jag vill begagna tillfället att konstatera, att det icke har varit lyckligt för den nya examen, att den fått starta i en sådan stämning av ovisshet och osäkerhet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 74, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;
 och

nr 75, angående avskrivning av räntor å köpeskillingen för viss försäljningslott från Näs kungsgård i Kopparbergs län.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 76, med förslag till lotteriförordning.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 77, angående befrielse för förre vaktmästaren S. O. Gustafsson och dödsboet efter förre vaktmästaren E. D. Ottersten från viss ersättningskyldighet; samt

nr 78, angående beredande av täckning för vissa vid Livregementet till häst förskingrade medel.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtanden nr 5—7 och andra lagutskottets utlåtande nr 5.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Kungl. Maj:t att i vissa fall försälja kronoegendom m. m.;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att biträda ackordsuppgörelser i fråga om kronans fordringar för försälda kronoegendomar;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss åt lotsverket upplåten mark vid Halmstads lotsplats;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vissa ändringar i lagen den 13 maj 1932 (nr 107) om häradsallmänningar; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden av renbeteslanden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och förtogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag under försvarsdepartementet till kapitalinvesteringar i vissa fonder.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5 och 6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till förberedande åtgärder för Stockholms garnisons utflyttande till Järvafältet såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

Ang. Stockholms garnisons utflyttande till Järvafältet.

Reservation hade anmälts av herr *von Heland*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr von Heland: Herr talman! De allvarliga utrikespolitiska förhållandena ha medfört, att även de, som tidigare varit mindre intresserade för försvarsfrågan, gått med på betydande anslag utöver de beräknade, dels för att täcka de merkostnader, som äro beroende på för låga beräkningar inom försvarskommissionen, dels för att förstärka försvarsorganisationen på sådana synnerligen viktiga områden, vilka man inom kommissionen ej tillräckligt beaktat.

Risken är dock, att, när den nuvarande världskrisen är över, det kan bli ett verkligt bakslag för alla försvarsintresserade, därest man nu, när statsmakterna äro välvilliga, genomdriver förslag, som ej kunna anses välbetänkta. Även om försvarets myndigheter sålunda också ur denna synpunkt bära ett stort ansvar för framtiden, torde även riksdagen ha ett stort intresse av att se till, att, även om man vill göra allt för att stärka landets försvarsberedskap, man ej beviljar anslag till åtgärder, som troligtvis i en snar framtid skulle komma att visa sig olämpliga.

Detta påpekande borde vara särskilt berättigat att göra, när åtgärderna ej avse en förbättring av försvarsberedskapen och sålunda ej kunna anses brådskande med hänsyn till det oroliga utrikespolitiska läget.

Om hela Stockholmsgarnisonen, såsom i föreliggande plan föreslås, förflyttas till Järvafältet, är jag övertygad om att man i en snar framtid kommer

Ang. Stockholms garnisons utflyttande till Järvafältet. (Forts.)
att inse det stora misstag, som begåtts. Alldeles säkert är också, att vid en sådan kommande tidpunkt försvarets myndigheter ej skola ha stärkt sin ställning hos statsmakterna.

Om samtliga nu ifrågavarande truppförband förläggas till Järvafältet, kan man vara övertygad om att det ej dröjer många år efter utflyttningen, förrän truppförbandscheferna komma att förklara läget, i likhet med nuvarande förhållanden, ohållbart såväl beträffande förläggningsplats som övningsmöjligheter. Om förläggningen genomdrives i planerad omfattning, torde det vidare vara tvivelaktigt, om kostnaderna för byggnaderna helt böra föras på kapitalbudgeten, när man kan utgå ifrån att en del omflyttningar i en snar framtid komma att bli nödvändiga, vilket får kapitalförstöring till följd.

Jag vet, att man inom militära kretsar är mycket bekymrad över Järvafältsförläggningen, även om man inom försvarsmakten är så lojal, att man inte offentligt vill framträda med särmening, men även ur försvarsstabschefens yttrande förra året kan man utläsa en del av de stora betänkligheter, som finnas mot den planlagda förflyttningen. Inför första avdelningen anförde i år en representant från en militär myndighet, som bär stort ansvar i frågan, att han ansåg, att flygfältet fördärvat övningsfältet.

Det vore betänkligt, om statsmakterna och övriga ansvariga ej skulle kunna ändra mening i detta ärende, i all synnerhet som utvecklingen kräver en ändrad inställning. Artilleriets anspråk på allt längre skjutfält och flygplanens behov av större flygfält äro två viktiga faktorer, som motivera en ändrad uppfattning.

Tidigare skäl för förläggning av armétrupper till huvudstaden voro: vakt-hållning vid kungl. slottet, beredskap för insättande mot upplopp och andra oroligheter, som polisen icke kunde bemästra, samt underlättande av rekrytering.

Samtliga dessa skäl hava under modern tid förfallit. Vakten är nästan ingen. Därest oroligheter skola nedslås, är en förläggning något längre från huvudstaden till fördel. Inbördeskrig är väl vidare ej sannolikt i Sverige.

Den moderna stridstekniken kräver ökade utrymmen och ökade säkerhetsområden. Eldgivning sker på stora skjutavstånd, och den gamla exercisen är i huvudsak ersatt med stridsövningar i fältnässig terräng.

En fortsatt utveckling i denna riktning tvingar till betydligt större utrymmen än det nuvarande övningsfältet, då detta inramats av de utflyttade truppförbanden.

Stockholms nästa naturliga utvecklingsriktning torde vara mot trakten av övningsfältet, och det torde icke dröja mera än 20—30 år, innan kasernerna vid övningsfältets mot Stockholm närmast vettande gränser befinna sig i samma situation som de nuvarande kasernerna för tjugu år sedan.

Tanken att skarpskjutning med artilleri om tjugu år skall försiggå invid stadens bebyggelse och tvärs över icke blott ett viktigt flygfält utan även över en allmän väg med sannolikt stora trafikkrav (Barkarby—Hägerstalund) verkar lindrigt sagt märkvärdig.

Det förefaller, som om det vore brist på förtänksamhet att samla garnisonen till en ny plats så nära Stockholm. Denna »etappvisa» utflyttning blir åtminstone synnerligen kostsam för staten. Man torde våga påstå, att kostnaderna för den planerade förläggningen till Järvafältet komma att uppgå till flera tiotal miljoner kronor. Man talar om slöseri med skattebetalarnas pengar, och i detta fall vill jag varna för ett synnerligen obetänksamt slöseri. Den militära sjukvården, luftvärnet samt ordnandet av flygbaser, reservflygplan och flygets mekanikerfråga äro otvivelaktigt frågor, som det är betydligt viktigare att under nuvarande kritiska tid offra pengar på för att hastigt stärka

Ang. Stockholms garnisons utflyttande till Järvafältet. (Forts.)
vår försvarsberedskap än den föreslagna brådskande utflyttningen, som är synnerligen illa planlagd.

Flygfältet har redan kostat cirka 3 miljoner kronor och för jaktflottiljens förläggning äro redan 3,981,000 kronor anvisade. År 1938 anvisades vidare för ritnings- och markundersökningar 1,800,000 kronor, och i den punkt, som vi nu behandla, föreslås anslag på ytterligare 450,000 kronor. Dessutom har bebådats en proposition angående byggnader åt Svea artilleri och Stockholms tygstation till en kostnad av 5 miljoner kronor. Vore det inte synnerligen klokt att dröja med dessa byggnadsplaner ännu ett år för att ytterligare pröva frågan?

Olägenheterna ur luftskyddssynpunkt vid den planerade förläggningen äro framhållna i yttranden från chefen för armén och chefen för försvarsstaben. Den koncentrerade förläggningen medger lätt orientering från luften med hjälp av vattendragen Norrviken och Edsviken samt vägar och järnvägar mot Stockholm.

Olägenheterna ur övningssynpunkt bestå framför allt däri, att Järvafältet »avsågats» genom flygfältet vid Barkarby och den nya stora infartsvägen Norrviken—Hägerstalund—Järfälla. Artilleriets pjasplatsterräng ligger sålunda söder och målterrängen norr om flygfältet och vägen. Övningar i större förband äro knappast möjliga söder om flygfältet. Flyget kan ej heller ha övningar samtidigt med artilleriets skjutningar, men den viktigaste övnings-tiden sammanfaller.

För verksamheten under krig är en förläggning nära Stockholm icke ens önskvärd. Trupperna bilda ju icke ett »ortsförsvär» utan skola, om fienden landstiger, för strid förflyttas från Stockholm.

För skjutövningarna under krig — med trupperna i beredskapsläge — torde det vara olämpligt, att skarpskjutning med artilleri försiggår tätt invid Stockholm. I ett krigs begynnelsekedje (under vilket armén i vart fall knappast är insatt, men flygstridskrafterna äro i verksamhet) är det ej lämpligt att jaktflottiljens verksamhet hindras därigenom att A 1 skjuter över flygfältet.

Vad beträffar frågan om jaktflottiljens förläggningsplats så bestämde man sig för platsen vid Barkarby, därför att ett flygfält redan fanns där vid försvarskommissionens utredning och en utvidgning av fältet till ett modernt fält drog endast en del av anläggningskostnaderna för ett helt nytt fält.

Jaktflottiljens huvuduppgift är att trygga huvudstaden. Härför erfordras i krig minst ett modernt fält nära Stockholm.

För jaktförsvaret av Stockholm äro flygövningar över Stockholm och dess närhet av vikt. Terrängkänedom och en intim samövning med Stockholms övriga luftförsvar i fred äro villkor för lämpligt uppträdande i krig.

Under övervägandena före 1936 års försvarsbeslut förekommo heller inga röster mot jaktflottiljens förläggning till Barkarby. Och icke i något remiss-svar från någon av arméns myndigheter förekom någon invändning däremot.

Först ett halvt år efter ikraftträdandet av beslutet — då jaktflottiljens uppsättande redan var förberett — började vissa armémyndigheter ivra för jaktflottiljens flyttande från Barkarby. Enär en sådan åtgärd inneburit flera års försening av flottiljens uppsättande (bl. a. hade i så fall nu 55 nya jaktplan måst stå under bar himmel och naturligtvis tagit obotlig skada) tog Kungl. Maj:t intet steg för att ändra beslutet.

Nu är flottiljen fullt färdig och krigsberedd. Så gott som hela bebyggelsen är fullt färdig. Endast ett par byggnader äro ännu under arbete.

En förflyttning av flottiljen till annan plats skulle bl. a. innebära en merkostnad på cirka 4 miljoner kronor, emedan det nu på Barkarby uppförda

Ang. Stockholms garnisons utflyttande till Järvafältet. (Forts.)

etablissemnet är noggrant avpassat för ett flygförbands art med hangarer, verkstad och kaserner för ett flygförbands speciella organisation. Det kan alltså icke övertagas av något armétruppförband.

För flottiljens beredskap och duglighet att skydda Stockholm erfordras under alla förhållanden långvariga övningar vid Stockholm. Barkarbyfältet kan därför icke under några förhållanden avvaras, därest icke ett annat fält av moderna mått för betydande kostnader iordningställes i Stockholms närhet.

Läget är alltså, att jaktflygförbandet fått sin förläggning och sitt flygfält klara till stora kostnader, att flygförbandet är avsett till skydd för Stockholm och därför måste ha ett fält av moderna mått intill Stockholm, att Järvafältet för A 1 är olämpligt såväl ur förläggnings- som skjutövnings-synpunkt, att flygfältet redan i viss grad skär artilleriets skjutområde, att förflyttning av K 1 ej är brådskande och att vid alla tänkta förbands utflyttning till Järvafältet läget mycket snart blir likt förhållandena på Ladugårdsgården.

Med denna min uppfattning i frågan hade jag givetvis helst önskat, att riksdagen avslagit varje framställning om medel för såväl A 1:s som K 1:s förflyttning till Järvafältet, men med hänsyn till utvecklingen önskar jag nu gå en annan väg.

Statsrådet Sköld är ej bunden av tidigare ställningstagande till dessa frågor och är känd för att tränga till botten i sakfrågor. Vål förstående, att man ingenting kan ernå med ett avslagsyrkande, nöjer jag mig därför med att frambära det önskemålet till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att herr statsrådet, innan vidare åtgärder vidtagas för A 1:s och K 1:s förläggning till Järvafältet, ånyo grundligt måtte pröva frågan.

Herr Bergström: Jag skall be att i all korthet få försöka gendriva herr von Helands synpunkter på denna fråga. Jag får erkänna att när jag på utskottsavdelningen först hörde hans argument, fann jag dem rätt plausibla. Till avdelningen kallades emellertid sakkunniga, som också framförde sina synpunkter, och dessa gingo i många fall i alldeles motsatt riktning mot herr von Helands.

De sakkunniga påpekade, att flygfältets närhet till övningsfältet inte i något fall skulle hindra truppförbandens övningar. Skjutning över vägen och flygfältet skulle med de moderna vapen, som nu användas, inte medföra någon olägenhet eller fara för trafikanterna på vägen eller annorledes. De sakkunniga ansågo truppförbandens utflyttning till Järvafältet brådskande med hänsyn till de nu förefintliga olägenheterna för personalen och den slitning av materiel, som uppstår genom truppförbandens transporter från Stockholm till övningsfältet och åter. För övrigt påpekade de sakkunniga, att det var mycket viktigt, att Stockholms stad och staten så snart som möjligt få disponera den kvarvarande delen av övningsfältet på Ladugårdsgården för bebyggelse. Till sist framhöllo de sakkunniga, att det också var brådskande, att garnisonskompaniet finge förläggas i livgardets till häst kaserner. Detta är naturligtvis en detalj, men jag upprepar endast vad de sakkunniga sade.

När jag hörde de sakkunnigas olika argument, kunde jag för min del inte anföra några bärande skäl däremot och anslöt mig därför till den mening, som kommit till uttryck i avdelningens och utskottets förslag.

Denna uppfattning vidhåller jag och ber följaktligen, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Heland: Herr talman! Många av oss människor äro ju sådana, att ha vi intagit en ståndpunkt i en fråga, hålla vi fast vid den i det längsta.

Ang. Stockholms garnisons utflyttande till Järvafältet. (Forts.)
Det förhåller sig väl så även med flera av de sakkunniga: även om de inte fortfarande äro säkra på att de ha rätt, vidhålla de i alla fall sin en gång intagna ståndpunkt.

Med anledning av det föregående anförandet måste jag också påpeka, att utskottets första avdelning som sakkunniga uppkallade endast två personer från samma myndighet, en myndighet som hela tiden haft samma inställning till frågan om Järvafältet. Men trots detta yttrade, som jag förklarade i mitt förra anförande, en av dessa sakkunniga, att flygfältet hade fördärvat övningsfältet. På min fråga, om han stod för det uttalandet, svarade han, att det kanske i någon mån innebar överord, men han tog inte tillbaka vad han sagt.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Då jag torde vara den ledamot av denna kammare, som har den bästa kännedomen om de lokala förhållandena på Järvafältet, anser jag mig böra bestyrka riktigheten av vad herr von Heland har anfört. Om en representant från en myndighet förklarar, att tillkomsten av flygfältet på Barkarby icke medfört någon nämnvärd olägenhet för garnisonens övningar på Järvafältet, har han icke rätt i detta sitt påstående, herr talman! Det är mycket länge sedan denna fråga började dryftas bland dem, som ha att leda de dagliga övningarna på Järvafältet, och det har inte rätt mer än en uppfattning bland dem, nämligen att det skulle vara olämpligt att behålla garnisonens övningsfält på Järvafältet samtidigt som flygfältet förlades till Barkarby. I åtminstone tio år har det bland officerarna inom Stockholms garnison talats om att det lämpligaste i fråga om övningsförhållandena vore, att man bytte ut det nuvarande Järvafältet mot ett område av ungefär samma utsträckning beläget längre norr ut, t. ex. mellan sjöarna Valloxen och Fysingen, där terrängförhållandena äro synnerligen väl lämpade för övningsfält för Stockholms garnison. Avståndet dit spelar med nutida kommunikationsmedel inte alls samma roll, som det kanske gjorde förr i världen.

Det är naturligtvis alldeles riktigt, såsom herr Bergström sade, att det brådskar med att ordna förläggningsförhållandena särskilt för Svea artilleriregemente, vars lokaler hälsovårdsnämnden inte gärna kunde godkänna, om den vore riktigt nogräknad. Det är sådana omständigheter, som göra, att man har svårt att sätta sig emot sådana åtgärder, som här föreslås, särskilt när det gäller Svea artilleriregemente och även beträffande Svea livgarde. Men att resultatet av det nu föreliggande förslaget blir sämre än om frågan från början planlagts på ett annat sätt, tror jag mig kunna bestyrka. I det särskilda utskott, som handlade frågan om 1936 års härordning, framförde jag för min del dessa synpunkter. Vi veta emellertid alla, att linjerna då voro så pass noggrant uppdragna, att det egentligen inte var tänkbart att rubba på några detaljer. Hade man då velat åtminstone undersöka ett annat alternativ, tror jag dock, att det visat sig lyckligt i framtiden.

För dagen har jag, herr talman, intet yrkande att framställa. Jag har endast velat uttala min uppfattning i frågan, som är baserad på många års tjänst inom Stockholms garnison.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkten 10.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag under handelsdepartementet till kapitalinvesteringar i vissa fonder.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till utrustning av nybyggnad för fackavdelningen för skeppsbyggeri m. m. vid Chalmers tekniska högskola, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.; och

nr 4, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i gällande grunder för erhållande av blindhetsersättning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 4 januari 1939 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 31, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att högst 2 miljoner kronor av jordbrukets prisregleringsfond finge tagas i anspråk för utbetalande av pristillägg vid export av fodersäd under tiden intill den 1 september 1939.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 180, av herr *Holstenson*

*Ang. stöd-
jande av den
inhemska
fodersäde-
marknaden.*

Ang. stödjande av den inhemska fodersüdsmarknaden. (Forts.)
m. fl., vari hemställt att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att använda ett belopp av 50,000 kronor från jordbrukets prisregleringsfond till fraktbidrag för hö, som försålles till export.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

- A) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;
- B) att motionen I: 180 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Ett enhälligt jordbruksutskott tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts proposition med förslag, att av medel från jordbrukets prisregleringsfond må användas högst 2 miljoner kronor för utbetalande av pristillägg vid export av fodersäd under tiden intill den 1 september 1939.

Det belopp det här är fråga om, 2 miljoner kronor, är vid sidan av de belopp, som omsättas inom jordbruksregleringen, en ren bagatell. Det är så stora summor man där rör sig med, att man med hänsyn till det föreslagna beloppets storlek inte har någon som helst anledning att ställa sig tveksam till en åtgärd sådan som den föreslagna, om den eljest vore befogad. Saken har emellertid en mycket stor principiell betydelse. Man slår här in på en ny, hittills icke uppgången väg, när det gäller jordbruksregleringen. Hittills har man i allt väsentligt koncentrerat jordbruksstödet till de produkter, som utgöra normala saluproducter i större skala. Här är det fråga om att åstadkomma ett prisstöd för fodersäd. En motionär har med anledning av propositionen eller kanske oberoende av densamma yrkat, att man skulle åstadkomma ett liknande prisstöd beträffande hö, således ett annat fodermedel.

Den omedelbara anledningen till det föreliggande förslaget är utan tvivel de relativt låga och kanske också mycket växlande priser på fodersäd, som gällt, sedan förra årets skörd bärgats. Man har icke kunnat konstatera en stigande tendens i prisbildningen, och det har inte heller rätt jämvikt mellan priserna i olika landsdelar. Dessa förhållanden vill jag naturligtvis inte alls förneka. Orsaken till den låga och oregelbundet växlande prisbildningen på fodersäd är helt säkert i första hand den mycket rika skörden. Denna anledning har förstärkts av sådana omständigheter som att skogsdriften i Norrland ansetts komma att bli relativt obetydlig, varför efterfrågan där inte kan bli så stark. Mul- och klövsjukan i södra Sverige har måhända också bidragit till att minska efterfrågan på fodersäd. Den avgjort viktigaste anledningen till de låga priserna är emellertid den stora fodersädsskörden förra året.

På utskottsutlåtandets första sida anföras en del siffror, som åskådliggöra skördeutvecklingen under de senaste åren. Man kan säga, att medelskörden är ungefär 2 miljoner ton. År 1935 uppgick skörden till 1,900,000 ton och förra året råkade man ut för olyckan att få 2,300,000 ton. Det är denna olycka, som, omsatt i lågt pris på fodersäd, föranlett propositionen. Jag skall försöka demonstrera olyckans art på följande sätt.

Låt oss anta, att en jordbrukare i mellersta Sverige odlar vårsäd på 10 hektar och att det blir en medelgod skörd. Han skulle då ha fått 19 säckar per hektar år 1935, 20 säckar per hektar år 1937 och 23 säckar per hektar i höstas. Om man bortser från de kreaturslösa jordbruken, räknar man ju i allmänhet med att den fodersäd, som produceras på en egendom, användes till utfodring av gårdens kreatur och således direkt eller indirekt omsättes i animaliska produkter, vilka åtnjuta ett särskilt prisstöd. Den del av fodersäden, som går till utfodring i det egna bruket, betalas således i grund och botten med stödet åt produktionen av mjölk, fläsk, ägg o. dyl. Om vi anta,

Ang. stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden. (Forts.)
att denna jordbrukare har ett normalt utfodringsbehov av ungefär 200 säckar, behövde han 1937 köpa 10 säckar för att fylla behovet. I år har han 30 säckar i överskott. Han kan nu sälja denna fodersäd för kanske 10 kronor per säck på gården. Han får således, även om priserna äro låga, en rätt betydande inkomst, 300 kronor, i stället för att han exempelvis år 1937 behövde köpa 10 säckar till ett pris av kanske 13 kronor per säck, då skörden icke var så riklig. Jag frågar mig då, om inte den jordbrukaren har det relativt bra, fastän han fått ett litet överskott att sälja i stället för att som annars kanske behöva köpa fodersäd.

Efter min uppfattning kan inte en rik fodersädsskörd vara orsaken till något nödläge för en jordbrukare, som driver ett vanligt jordbruk. En sådan skörd kan naturligtvis bereda svårigheter för jordbrukare, som ha liten eller kanske ingen kreatursbesättning, men fråga är, om dessa jordbrukare äro så talrika eller så önskvärda, att man därför har anledning att slå in på en helt ny väg inom jordbruksregleringen. De, som regelbundet behöva köpa fodersäd, äro naturligtvis brukare av mindre jordbruk, där jordarealen inte är tillräcklig för att ge den fodermängd, som bl. a. behövs för att bereda brukaren och hans familj en något så när lönande sysselsättning. Om man genom jordbruksregleringen åstadkommer en prishöjning på fodersäd, betyder detta i realiteten ingenting annat än att man fördyrar det foder, som jordbrukare med relativt små arealer behöva köpa, för att hjälpa de odlare, som ha större jordareal. Detta är så mycket mindre motiverat som de senare årens rationaliseringsmöjligheter ha kunnat utnyttjas framförallt av brukarna av större jordbruk — jag tänker på maskinbrukningen av jorden, framförallt traktorplöjning. Vidare är det naturligtvis så, att odlare av större jordbruk, på grund av den kapitalinsats, som ofta nog tarvas, i regel ha större möjligheter att tillgodogöra sig förbättrade utsädesstammar o. s. v. De ha kanske också i viss mån bättre möjligheter att utnyttja konstgödsel, när de kunna köpa sådan i större partier än de mindre jordbrukarna.

Enligt min åsikt finnas således i närvarande läge icke tillräckliga skäl för att söka genom exportpremier stödja brukarna av huvudsakligen foderproducerande jordbruk på bekostnad av de mindre jordbrukarnas intressen. Jag har inom jordbruksnämnden reserverat mig mot jordbruksnämndens förslag. Man motiverade där ett förslag i denna riktning väsentligen därmed, att marknaden på fodersädsområdet hade stagnerat; våra organisationer ha alltså inte lyckats i den uppgift, som jag förmodar de känt föreligga, att exempelvis utjämna havrepriset mellan Skåne och Mellansverige. Även det förslaget var uppe, att man skulle tillåta import till Skåne under den förutsättningen att en lika stor kvantitet exporterades från Mellansverige, detta i syfte att draga in även affärsmännen — som bruka vara vakna för egen förtjänst — i den marknadsprocess, som det här är fråga om.

Personligen vill jag säga, att det motionsvis framlagda förslaget att lämna fraktbidrag vid transport av hö mindre strider mot jordbruksregleringens hittills tillämpade principer än det i Kungl. Maj:ts proposition framlagda förslaget. Vi ha sålunda redan fraktbidrag för exempelvis havre, som skickas till Norrland, och i vår vanliga näringspolitik ingå ju sedan gammalt fraktbidrag för kalksändningar. Tämmligen oväsentligt är det sedan, om motionären tänker sig, att dessa fraktbidrag skulle användas för hö, som exporteras över Trelleborg, eller för frakter till andra ställen, där det råder ett underskott på hö; höskörden var ju i stort sett mycket god i år, men i vissa trakter t. ex. i Kalmарtrakten voro de klimatiska förhållandena ogynnsamma för gräsväxten, varför skörden där blev förhållandevis svag. Jag skulle således, herr talman, haft mycket lättare att förstå, om utskottet accepterat den tankegång,

Ang. stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden. (Forts.)
som ligger till grund för motionärens förslag, i stället för den, som innebär att pristillägg vid export av fodersäd skola utbetalas.

Jag förstår mycket väl, att det inte är rimligt att begära, att jordbrukarna — därest ett verkligt jordbrukarintresse föreligger — genom lågt pris på en vara skulle få betala kostnader för beredskapslagerhållning, men jag kan heller inte hjälpa, att för mig som en viktig synpunkt tillkommer, att i det oroliga utrikespolitiska läge, som för närvarande råder, det är föga tilltalande att genom exportpremier reducera vårt lands fodertillgångar. Vi ha haft växlande skördeår förr i världen, då det inte förekom någon nämnvärd export av havre, och då kunde jordbrukarna konsten att från ett gott år gömma i sina lador fodermedel till ett följande år. Jag tror det skulle vara lyckligt, om man i nuvarande läge åtminstone inte genom direkta statsingripanden sökte motverka en sådan anordning. Nu kan givetvis invändas, att det här är fråga om ett intresse, som är gemensamt för hela samhället, och att det följaktligen är staten, som skall köpa och lagra spannmål. Jag tror emellertid, att detsamma skulle vinnas, om blott staten underlåte att göra någonting alls.

Ja, herr talman, då regeringen framlagt en proposition, och då ett enhälligt jordbruksutskott tillstyrkt densamma, trots att det haft sig bekant, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet själv är ytterligt betänksam och deklarerat att det inte i regel bör förekomma sådana åtgärder, anser jag det utsiktslöst att yrka avslag. Jag har emellertid velat göra dessa erinringar.

Häri instämde herr *Petersson, Knut*.

Herr **Holstenon**: Herr talman! Jag har i en motion i år ånyo upptagit frågan om fraktbidrag för hö, som försäljes till export, men trots att propositioner angående lantbruksstödet här i riksdagen bifallits under en rad av år, har denna motion icke kunnat vinna bifall inom jordbruksutskottet. Det överskott av hö, som uppstått det senaste året, förorsakar mycket stora bekymmer för de odlare, som inte kunna finna någon avsättning för detsamma. År 1935 exporterades över 11,000 ton hö, 1936 15,000 ton samt 1937 13,000 ton, och statistiken för sist förflutna år, 1938, utvisar en export av ungefär 18,000 ton. Detta är dock siffror, som tala för att något verklig behöves göras för höodlingen.

Jordbruksutskottet behandlade i följande liknande motion av mig angående höexporten, och dess motivering var då mycket välvillig: »I likhet med motionärerna finner utskottet det vara angeläget, att höpriserna liksom andra jordbrukets produktpriser kunna upprätthållas vid skälig nivå. Uppenbarligen kunna förbättrade exportmöjligheter genom billiga järnvägsfrakter medverka härtill. Enligt utskottets mening är det därför önskvärdt, att Kungl. Maj:t med det snaraste ingår på prövning av det förslag om minskade fraktsatser för bland annat hö, som framlagts enligt järnvägsstyrelsens meddelande i dess yttrande till utskottet. Då det torde kunna förväntas att så sker, anser utskottet sig icke böra tillstyrka avlåtande till Kungl. Maj:t av skrivelse i ämnet såsom föreslagits av motionärerna.» Men årets jordbruksutskott avfärdar denna fråga på ett helt annat sätt: »Vidkommande motionärernas yrkande vill utskottet icke förneka, att vissa skäl anförts till stöd för deras framställning. Emellertid torde de åtgärder motionärerna åsyfta knappast falla inom ramen för prisregleringsfondens egentliga ändamål. Ett bifall till motionen skulle säkerligen jämväl medföra konsekvenser å andra områden, som icke utan en mera ingående utredning kunna överblickas. Med hänsyn till dessa omständigheter anser sig utskottet alltså icke böra tillstyrka bifall till motionen.»

Jag erinrar om att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i detta

Ang. stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden. (Forts.) fall intagit en välvillig hållning och ansett det vara en möjlighet att lämna fraktbidrag för hö, som försäljes till export, men utskottet tycks ha en helt annan inställning till frågan. Den föregående ärade talaren — herr Björnsson — föreföll ju vara mera benägen för detta stöd till höexporten i form av fraktbidrag än för stödet i form av pristillägg vid export av fodersäd.

Höödlingen i Sverige är till väsentlig del förlagd på mossodlingar, där det endast är möjligt att producera hö eller havre. Som kammarens ärade ledamöter kanske minnas, var det förra året ytterst regnigt under skördetiden för havre. Havren slogs ned, och stora mängder havre blevo så skadade, att de måste utfodras till kreaturen hemma på gårdarna. Höet återigen bärgades under gynnsamma väderleksförhållanden, varför det är av god beskaffenhet. Och när det nu finns möjlighet för export, anser jag för min del, att det skulle vara en nationalvinst, om vi på denna väg kunde skapa avsättning för överskottet på hö. Om denna sak redan tidigare varit en angelägenhet av vikt, så ter den sig långt mera angelägen nu, emedan höskörden under förra året, såsom jag utvecklat, blivit mycket stor och av god beskaffenhet. Om utskottet förordat det i motionen föreslagna fraktbidraget hade det därmed enligt min mening tillmötesgått ett önskemål av verklig betydelse för nationalhushållet.

Nu förstår jag ju helt och fullt, att det är fåfängt att söka erhålla något bidrag för detta ändamål i år, men jag vädjar till den 1938 tillsatta jordbruksutredningen, att den måtte göra något för saken, så att det till ett annat år kan yppas nya möjligheter.

Jag ber att för min del få yrka bifall till motionen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag hade ju trott, att herr Holstenson skulle framställa ett yrkande om bifall till motionen, och jag begärde ordet närmast för att helt kort yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holstenson har i sin motion hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att använda ett belopp av 50,000 kronor från jordbrukets prisregleringsfond till fraktbidrag för hö, som försäljes till export. Det är just detta, som utskottet icke ansett sig kunna vara med om, att — såsom herr Holstenson yrkat — dessa 50,000 kronor skulle utgå av prisregleringsfonden. Utskottet säger härom: »Emellertid torde de åtgärder motionärerna åsyfta knappast falla inom ramen för prisregleringsfondens egentliga ändamål.» Jag vill understryka, att detta var den egentliga anledningen till att utskottet inte ansåg sig kunna tillstyrka motionen. Dessutom har utskottet betonat riskerna för att ett bifall till motionen skulle kunna få vissa mindre önskvärda konsekvenser på andra områden.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Heland: Herr Björnsson var nog vänlig att denna gång inte ställa något avslagsyrkande i en jordbruksfråga av denna art, men jag kan ändå inte låta herr Björnssons anförande stå oemotsagt.

Herr Björnsson yttrade, att det i vår oroliga tid inte kan vara lämpligt att genom exportpremier reducera våra fodertillgångar. Jag är för min del inte tillfreds med den foderpolitik, som har förts, ty prisläget i fråga om inhemsk foderspannmål är för närvarande tyvärr synnerligen lågt. Jag undrar därför, om herr Björnssons slutsats, att man förbättrar försvarsberedskapen genom att inte stödja fodersädsodlingen, är den riktiga. Jag är övertygad om att därest det mycket otillfredsställande prisläget för en hel del jordbruksprodukter får bestå, kommer flykten från landsbygden att fortgå i ännu hastigare tempo än hitintills. Det går inte att hålla kvar jordbrukets folk, så

Ang. stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden. (Forts.)

länge dess levnadsstandard är betydligt sämre än alla andra samhällsgrupper, och levnadsstandarderna är ju beroende på de priser, som jordbrukarna kunna få för sina produkter. Jag tror alltså, att det även ur försvarsberedskapssynpunkt är synnerligen önskvärt, att man skyddar prisläget på alla de produkter, som jordbrukarna framställa. Jordbruksproduktionen är rätt varierande i olika delar av vårt avlånga land, och det är framförallt Mellansverige, som i hög grad är beroende av fodersädspriset.

Jag har endast velat genmäla detta till herr Björnsson. Herr Björnssons slutsats, att det vore oklokt att tillstyrka exportpremier, emedan de i en ond tid skulle minska fodertillgångarna i landet, är således enligt min mening icke hållbar. Det är minst lika viktigt att skydda prisläget i fråga om jordbruksprodukterna, emedan detta är enda vägen att bevara en samhällsgrupp, som vill och kan producera livsmedel här i landet.

Herr Björnsson: Herr talman! Herr von Helands argumentering var följande: om inte jordbrukarnas ekonomiska läge är relativt gott, överge de jordbruket, och det är från försvarsberedskapssynpunkt vida värre än om tillgången på fodermedel vore knapp i händelse det skulle smälla. Här föreligger emellertid, såvitt jag förstår, en skillnad i synpunkt: i förra fallet är det fråga om en verkan på längre sikt, i senare fallet om en verkan på kort sikt. Vidare förhåller det sig ingalunda så med den hjälp, som här skulle lämnas åt jordbruket, att någonting skulle tagas från stadsbefolkningen och ges till jordbruksbefolkningen; den innebär i stället en omflyttning från en grupp av jordbrukare — de jordbrukare, som köpa fodersäd — till den grupp av jordbrukare, som producerar fodersäd, och som i år har råkat ut för olyckan att få en mycket rik skörd. Om nu småbrukarna kunna köpa foder billigt och därigenom få sin ekonomi förbättrad, så är det på lång sikt måhända en icke mindre viktig fråga för försvarets stärkande, än om de större jordbrukarna i år kunna få ett något bättre prisläge för höskörden.

Men om jag ser frågan på kortare sikt och anlägger den synpunkt, som man efter min mening tyvärr måste lägga på den utrikespolitiska situationen i dagens läge, så kan det väl inte nekas till att det innebär vissa risker, om hela vår jordbruksreglering går ut på att på alla områden skall man genom export så snart som möjligt avlyfta det överskott, som kan finnas och som kan sägas trycka priset. Rent principiellt är vår jordbruksreglering inställd på att kort och gott se till, att man aldrig har mera i lager av livsförnödenheter för människor och djur än precis vad som behövs, smöret skall ut vecka för vecka, brödsäden skall ut så snart som möjligt, så att när det nya skördeåret går in, skola vi stå där med tomma lador. Ett folkhushåll, som på detta sätt lever på byteshushållning, kan icke ha samma elasticitet ur försvarssynpunkt, icke samma uthållighet som ett hushåll, som lever efter den gamla lagringsprincipen, där man således gärna ser, att man har litet över till nästa år, för det fall att det skulle bli en dålig skörd.

Jag tror således, att sett på kort sikt är det inte lyckligt, om vi nu skola exportera fodersäd med hjälp av två miljoner kronor i exportpremier. Det ökar icke vår försvarsberedskap, för det fall att vi skulle komma i en kritisk situation, låt oss säga innan nästa skörd är bärgad. Det tror jag herr von Heland måste ge mig rätt i.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Herr Björnsson utgår från några premisser, som jag för min del inte kan godkänna, och om man inte har samma premisser, kan man naturligtvis inte komma till samma slutsats. För det första säger herr Björnsson, att det är över allt annat viktigt, att de

Ang. stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden. (Forts.) mindre jordbrukarna kunna köpa billigt foder. I sitt sista anförande sade han, att om de kunna köpa billigt foder, är det detsamma som att de stärka sin ekonomi. Vi ha emellertid haft ganska tydliga bevis för att inte så är fallet. Om det nämligen utvecklar sig därhän, att man genom det billigare fodret får en så utökad produktion av animaliska produkter, att det inte finns någon möjlighet att med några som helst prisstödjande åtgärder hålla prisläget uppe, då kan inte ens den, som köper fodret mycket billigt, förbättra sin ekonomi.

Jag betraktar den nu ifrågavarande åtgärden såsom nyttig ur två synpunkter. Man tillförsäkrar de stora områden i landet, som det faktiskt är fråga om — vi skola inte bagatellisera dem på det sätt, som herr Björnsson gjorde — ett något så när rimligt pris på t. ex. havre. Jag tänker på hela Närkeslätten och andra stora delar av landet. Det finns hela distrikt, som utan att alls vara olämpliga för jordbruk ha sådana jordar, att man där inte bör odla så mycket brödsäd. Man får där ett havreöverskott, som måste sägas vara ytterst legitimt. Vi få inte bagatellisera, att det är fråga om en hjälp åt dessa jordbrukare. Men det gäller också att inte äventyra, att de importavgifter på fodermedel, som vi ha, bli verkningslösa. Jag betraktar detta som ett led även i kampen för att hålla den animaliska produktionens priser något så när i räntabel nivå. Ty om inte dessa hållas upp något så när, innebär ju det, även om några kunna köpa fodret billigt, att det svenska jordbruket får värdet av sin skörd nedsatt. Det kan man ju inte komma ifrån. I så fall måste följderna förr eller senare ta sig uttryck — och de ha även gjort det — ungefär i den stil, som herr von Heland nämnde här.

Om man vill ge sig mera in på de saker, som herr Björnsson här berörde, så vill jag erinra om att han sade, att förr i världen lagrade man från det ena året till det andra i större utsträckning än nu. Jag skulle tänka mig, att de nu levande jordbrukarna i Sverige kanske inte så mycket privat på sina gårdar men sammanlagt nog lagra mer varor än någonsin förr. Det lagras i deras ekonomiska föreningar mycket betydande kvantiteter spannmål, både brödsäd och fodersäd, och jag tror inte, att vi nu stå sämre rustade emot avspärrning än vad vi gjorde för t. ex. 25 år sedan. Att man nog måste säga, att en export av fodersäd kan vara klok, beror på att det för närvarande är billigare att exportera den än att exportera brödsäd, detta på grund av prisläget på världsmarknaden.

Jag tror, herr talman, att detta är en klok åtgärd för att hjälpa till med att lösa åtminstone detta års svårigheter, även om man ju kan hålla med statsrådet om att det principiellt kanske inte är riktigt, att detta får bli en vanlig företeelse.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 60, 73, 80 och 81.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 2, angående regleringen för budgetåret 1939/40 av utgifterna under rikstatsens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en telegrafverket tillhörig tomt i Nynäshamn; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en postverket tillhörig fastighet i Ödeshögs municipalsamhälle;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om pension åt förre förste stenografen hos riksdagens andra kammare H. Reuter;

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om medel för anordnande av en minnesfest i samband med riksgäldskontorets 150-årsjubileum; och

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1939/40 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om rätt till barnbidrag för trolovningsbarn;

nr 7, i anledning av väckta motioner om höjning av inkomstgränserna för rätt till barnbidrag och bidragsförskott;

nr 8, i anledning av väckt motion angående privilegierad inkomst enligt lagen om folkpensionering; och

nr 9, i anledning av väckt motion angående sambandet mellan folkpension och fattigvård.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.11 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.
